

VELKÁ
DOBRODRUŽSTVÍ

Za Prokopem, pověstmi a židovským městem do Třebíče

GPS souřadnice: 49.2175686, 15.8701272

Praktické informace

Délka trasy: 4 km

Obtížnost: Lehká trasa městem pro děti od 5 let. Projedou terénní kočárek i kolo. Pejškům se výlet bude líbit také, ale musejí být na vodítku.

Vzdálenost od Prahy a jak se tam dostat: 180 km ujedete asi za dvě a půl hodiny. U Jihlavy odbočíte z D1 a jedete směr Třebíč.

Parkování: V ulici Nad Zámkem je veřejné parkoviště zdarma. Nebo můžete využít odstavné parkoviště na ul. Hrotovická a využít MHD pro dosažení startovní čáry. Auto můžete také zanechat i na parkovištích na Karlově náměstí, Komenského náměstí či u autobusového nádraží. Vyhněte se parkovišti na Žerotínově náměstí, i když je startu našeho výletu nejbližší. Je malé a je především využíváno rezidenty židovské čtvrti.

Muzeum Třebíč (<https://www.muzeumtr.cz> nebo www.visittrebic.eu)

Expozice: *Svět neživé přírody, Svět portálů a bran, Valdštejnové na Třebíči a Lidé. Města. Osudy.*

Vstupné (jednotlivé expozice):

dospělí – 80 Kč, snížené – 40 Kč, rodinné vstupné (2 dospělí, 2–3 děti) – 180 Kč.

Otvírací doba:

leden-červen + září-prosinec:

úterý až neděle: 9.00–12.00, 13.00–17.00

červenec + srpen:

pondělí až neděle: 9.00–12.00, 13.00–17.00

WC: V muzeu na zámku a TIC Zadní synagoga. Veřejné WC je také u zámecké ledovny, na Podzámecké nivě, na Karlově náměstí a Na Hrádku.

Možnost občerstvení: V centru města kdekoli. Doporučujeme místní restaurace a kavárny:

Adam's Bar&bistro - <https://www.adamsbar.cz/>

Obývák - (2) [Facebook](#)

Black House Třebíč - <https://blackhousetrebic.cz/>

Centrum Lihovar - <https://www.restaurace-lihovar.cz/>

Pizzerie Café Bar La fabrika - <https://www.hotelcernyorel.cz/restaurace/>

Gạo Việt Restaurace - <https://www.visittrebic.eu/kam-na-jidlo-a-piti-v-trebic/g%E1%BA%A1o-vi%E1%BB%87t-restaurace/>

Lucky's Vege Bistro - www.luckys.cz/vege

Boho Café, Café Art, Honkytonk cafe & galery, Kavárna Za pecí, Papi café

Nejbližší další výlet agentury Velká dobrodružství: Třešť, Telč, Moravský Krumlov, Oslavany, Zbýšov, Znojmo, Veveří, Brno atd.

Trasu pro vás prošla Lucie Nachtigallová.

Trasu testovali sourozenci Milan a Michal ze Znojma.

Postřehy dětí:

Milánek (5 let): „Vylezl jsem na věž a koukal se na město z výšky, na komíně seděl srandovní panáček.“

Míša (10 let): „Mám rád Rychlé šípy a židovské uličky vypadaly jako Stínadla.“

Popis výletu - Legenda pro rodiče

Milí cestovatelé,

máte rádi románský styl, gotiku, baroko i uličky starých židovských čtvrtí, které vypadají jako Foglarova Stínadla?

Třebíč nabízí od každého trochu. Zdejší židovská čtvrť se hřbitovem byla společně s románsko-gotickou bazilikou sv. Prokopa v roce 2003 zapsána na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO a je kouzelná.

My budeme v uličkách, prampouších, na verandách a balkonech objevovat tajné nápisy, hledat sochy, obrázky a tajné průchody. Objevíme panáčka na komíně, potichu si projdeme židovský hřbitov, budeme si vyprávět pověsti a také pohladíme ještěřku.

Krátká procházka vás provede po nejznámějších památkách města a ujdou ji děti od 5 let.

Výlet jsme pro vás připravili ve spolupráci s Městem Třebíč, a je pro vás tedy zdarma! :)

Dopis dětem

Ahoj, kluci a holky, dnešní cesta za hádankou povede městem, které najdete v samém srdci Evropy. Leží v jihozápadní části Moravy, přímo uprostřed malebného podhůří kopcovité krajiny Českomoravské vrchoviny. Bude se vám zde líbit. Potkáte lvy, bylinkovou zahrádku, létající psy, ale také obří ciferník nebo železného panáčka na komíně. Stejně jako k našim ostatním výletům jste také k dnešnímu dostali originální mapu s vyznačenou trasou. Pokud půjdete správnou cestou, budete se pozorně rozhlížet, číst texty a poslouchat, co říkají rodiče, jistě splníte všechny úkoly. Umíte-li už psát, doplňte podle uhodnutých slov tajenku a pečlivě ji uschovejte.

Doplňovačka

Nejsme si přesně jisti, na kterém z parkovišť se vylodíte, a tak si dáme sraz na nádvoří zámku.

Zámek v Třebíči je naprosto unikátní místo, protože jeho historie připomíná stavebnici, kde se míchají různé doby a styly. Původně na tomto místě vůbec nestál zámek, ale jeden z nejstarších a nejmocnějších benediktinských klášterů na Moravě, který byl založen už v roce 1101.

Zlom nastal v 15. století během válek, kdy byl klášter těžce poškozen a mniši ho museli opustit. Později se k moci dostaly šlechtické rody, jako byli Pernštejnové, a hlavně Valdštejnové, kteří se rozhodli, že staré klášterní budovy přestaví v pohodlné aristokratické sídlo. Proto dnes v Třebíči neuvídíte klasický zámek s věžičkami, jak ho znáte z pohádek, ale mohutný areál, kde se renesanční a barokní prvky proplétají s původními středověkými zdmi.

Celý zámecký areál patří na seznam světového dědictví UNESCO, přičemž jeho nezpochybnitelnou dominantu a nejcennější část představuje bazilika svatého Prokopa.

Za chvíli ji uvidíme, ale nejprve se vydáme hledat čas...

Zkuste tedy najít v parku za zámkem kamennou plastiku **Stigmata času**. Tvoří ji dva k sobě se naklánějící a zároveň couvající zvrásněné balvany.

Vidíte na nich otisky rukou? Zkuste najít ten, který nejvíc sedí vaší tlapce. Nám šel nejlépe ten nejvyšší! Ale to je tím, že máme tlapy jako medvěd! :)

Od sochy je vidět budova **ledovny**. Pokud jste šli od parkoviště Nad Zámkem, tak jste ji míjeli.

Podzemní prostor ledovny o délce 38 m a šířce asi 8 m sloužil dříve k uchovávání ledu a potravin, později v době socialismu jako střelnice lidových milic.

Vsuvka pro mladší: *Že nevíte, co byly lidové milice? To máte kliku. Ozbrojená pět dělnické třídy. Přesněji řečeno, jinak celkem normální pracující. Jakmile ale jejich milovaná komunistická strana zavolala o pomoc, chopili se připravených zbraní a šli hájit její zájmy.*

Zámeckou ledovnu začali rekonstruovat v roce 2016. Opravili oblázkovou podlahu i klenuté stropy. Uvnitř se nachází výstava prastarých masivních kamenných artefaktů, které byly nalézány při výkopových pracích v okolí baziliky a při rekonstrukci zámeckého nádvoří.

Jdeme se podívat blíže na zámek. V jeho prostorách sídlí **Muzeum Vysočiny Třebíč**. Pokud ho navštívíte, uvidíte mnoho zajímavých expozic. *Svět neživé přírody, Svět portálů a bran, Valdštejnové na Třebíči a Lidé. Města. Osudy.*

My ovšem hledáme lvy. A ti jsou všude.

Kolik jich vidíte u dveří? A kolik na kašně? Někteří z nich vyplazují jazyk, jiní se smějí. Vidíte?

Kolem vstupních dveří jsme napočítali 4 lvy. Ne však celé. Je zde jen jedna část jejich těla.

1. Které část lvího těla hlídá vstup do zámku?

Vyberte si obličej jednoho ze lvů a zatvařte se jako on. A také zařvete jako on, ale potichoučku. Jde to?

Kdo najde na kašně královskou korunu? Komu se podaří nasadit si ji na hlavu? :)

Obcházíme zámek tak, že ho máme po pravé ruce (kolem brány s věží). Před námi je strom. Poznáte, který to je? Spočítáte kulatá okénka na kulaté věži brány? Kdo by se protáhl? Maximálně kočička. Spíš vyhládlé koťátko...

Odbočíme doprava a jsme před bazilikou! Je přenádherná.

Bazilika svatého Prokopa vznikla v první polovině 13. století jako součást benediktinského kláštera, který v roce 1101 založili Litold Znojemský a Oldřich Brněnský.

Litold! To je zvláštní jméno, že? Chtěli byste se tak jmenovat? Zkuste si to se svým příjmením.

Bazilika vyrostla v době, kdy se ve Francii začaly k nebi vzpínat první gotické katedrály. Ovšem v jižním Německu ještě stavěly chrámy podobné spíš antickým stavbám, takže takové přerostlé přízemní bungalovy.

Bazilika svatého Prokopa není ani to, ani ono. Je to mix. Jedinečné prolnutí evropských vlivů na pomezí románského a gotického slohu vedlo v roce 2003 k zapsání stavby na seznam UNESCO.

Kláster byl bohužel značně poškozen během obléhání uherskými vojsky Matyáše Korvína. Opravdovými skvosty baziliky jsou bohatě zdobený hlavní vchod zvaný Rajská brána, kde právě stojíme. A také kruhová okna v apsidě. (Apsida = výklenek, obvykle pro oltář, nejčastěji půlkruhového půdorysu či ve tvaru podkovy.)

Najděte latinský nápis nad vchodem.

2. Opište první slovo z druhého řádku.

K nejcennějším částem baziliky patří krypta s původní více než 700 let starou výdřevou stropu. Byla postavena jako pohřebiště pro mnichy a zakladatele kláštera. Strop podepírá 50 sloupů a polosloupů, jejichž hlavice zdobí rostlinné ornamenty, zvířata a fantastické obličejy.

Když se v bazilice, v hlavní lodi, podíváte vzhůru, užasnete. Zmocní se vás pocit, že se stěny směrem ke stropu rozevírají. Zrak vás nešálí. Je to z akustických důvodů. Rozloha stropu je o jeden a půl metru větší než podlahy. Chrám je obrovský. Na délku měří 70 metrů, široký je 20 metrů a výška ke klenbě je 27 metrů

Z krypty prý vede tajná chodba, která je vyvedena na povrch v nedaleké obci Sokolí. (Že by měli nebožtíci potřebu aktivního pohybu na čerstvém vzduchu?). Mnozí v Třebíči věří, že je v ní zakopán poklad, který tu měli mniši před husity ukryt v 15. století. Kdo ví... My ho nehledali, naším největším bohatstvím je láska. A taky nás do chodby nikdo nepustil. Jak taky, když je tajná!

Přecházíme k přední části stavby. Odsud se dá bazilika hezky vyfotit a je zde také krásný výhled na město. I když ten nejhezčí nás teprve čeká v druhé části výletu.

Najdete místo, kde pěstovali benedikтинští mniši ve středověku léčivé bylinky? Poznáte alespoň tři? Tak schválně! Ukažte bez nápovědy třeba... Levanduli.

Že pod sněhem není nic vidět? Tak pardon, poznávačku si dopřejí jen letní výletníci.

Ovšem dřevěného mnicha jdeme hledat všichni. Máte? Jaké zvířátko mu odpočívá na ruce?

Odsud je také dobře vidět, jak krásná má bazilika okénka. Ale umývat je při jarním úklidu musí být fuška. Jestlipak smí paní uklízečka používat Okenu nebo tak něco? Spíše asi ne. :)

Když si vše prohlédneme, vrátíme se k dřevěné soše Panny Marie, která stojí u branky před zahradou. Přečtěte si nápis pod ní a prstem něm označte písmeno, kterým začíná vaše jméno.

Je tady někdo, jehož jméno začíná posledním písmenem v druhém řádku? Tipujeme, že ne. :)

Sejdeme průchodem na Žerotínovo náměstí k **Podklášterskému mostu** přes řeku Jihlavu. Je spojnici mezi Vnitřním městem a Podklášteřím a Záměstím, tedy mezi Žerotínovým a Komenského náměstím.

Hned za mostem na semaforu odbočíme doleva.

Pokud bychom šli pořád rovně, došli bychom na místo, kde se dají nalézt vltavíny. Věděl by někdo, co to je?

Všechno to začalo před čtrnácti miliony let, kdy do oblasti dnešního Bavorska dopadl obrovský meteorit. Náraz byl tak silný, že roztavil zemské horniny a vymrštil je vysoko do atmosféry. Tyto kapky žhavého skla pak letěly vzduchem stovky kilometrů a dopadly právě na Moravu a do jižních Čech. Třebíčsko leží v takzvané moravské pádové oblasti, kde tyto vesmírné pozdravy přistály.

Zkuste najít nalevo na žlutém domě loďku. A také dvě kotvy.

Jak se dům jmenuje?

Pokračujeme ulicí zvanou Jihlavská brána. Ulice tady je, brána ne, a tak se ještě na minutku vrátíme k vltavínům.

Moravské vltavíny z okolí Třebíče poznáte na první pohled, protože mají jinou barvu než ty jihočeské. Nejsou jasně zelené, mají barvu tmavé lahve. Obvykle takovou olivově zelenou. Nebo jsou až hnědé. Jsou také mnohem větší. Právě u Třebíče se našly ty největší kusy, které váží i přes dvě stě gramů. Tak velké vltavíny jsou opravdu rarita.

Největší naleziště přímo u Třebíče jsou v místě, kterému se říká Terůvky. Nebo u nedaleké obce Slavice. Lidé je tam nacházejí hlavně na polích po dešti, kdy se lesklé kamínky v hlíně krásně třpytí. Kdo se nechce bahnit v lánech, zabrousí do muzea na zámku. Tam jsou vltavíny k vidění bez námahy. Mají ty nejkrásnější tvary, kterým se říká kapky, kuličky nebo činky. Podle toho, jak se žhavé sklo při letu vzduchem rozvádělo. Jen si tyhle skvosty poměrně velké ceny zkrátka neodnesete.

Než jsme si to všechno odvyprávěli, došli jsme na Karlovo náměstí. Svou rozlohou 2,2 ha patří k největším v České republice. Zdobí ho tři renesanční domy a uprostřed stojí sousoší dvou svatých – Cyrila a Metoděje.

Najděte napravo žlutý dům městského úřadu, v čele náměstí, a na něm znak města. Co vám jeho „téma“ připomíná?

Je odvozen od řádu benediktinů, kteří zde roku 1101 založili klášter, a nepřímo tak dali vzniknout i budoucímu městečku Třebíč. Původně šlo tedy o městečko klášterní... Proto má ve znaku tři mnišské černé kápě ve stříbrném břevnu umístěném na červeném štítu.

Courne se náměstím, držíme se domů po pravé ruce.

Rozsáhlé tržiště bylo založeno na přelomu 60. a 70. let 13. století. Kolem rozrůstajícího se města vyrostly po roce 1335 kamenné hradby. S vodními příkopy, obrannými baštami a předsunutými opevněními. Prostě hradby all inclusive. Slibný rozvoj gotického města však vzal v roce 1468 za své. Za válek mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem byla Třebíč zničena a vypálena uherskými vojsky. Na troskách místní obyvatelé vystavěli město nové, tentokrát již v renesančním stylu. Na tom se ale pro změnu podepsala řada ničivých požárů. Největšímu z nich padla v roce 1822 za oběť velká část města, vrcholek městské věže nevyjímaje. Renesanční štíty musely být strženy, protože by mohly na někoho spadnout. (Jak vidno, statici řádili již tehdy.) Zachována zůstala pouze sgrafitová výzdoba tří domů. Vidíte je?

Velkou cenu mají především dva renesanční domy na Karlově náměstí: takzvaný Františkovský (Malovaný) a Ráblův (Černý). První patřil vlašskému, tedy italskému kupci Francescovi Calligardimu, druhý mydlářskému mistru Janu Ráblovi. Oba uchvacují svou výzdobou.

My se teď nacházíme blíže památkově chráněnému renesančnímu **Malovanému domu** z konce 16. století. Jeho sgrafita, to je pravé umění! Tehdejší mistři sgrafitáři vyryli do svrchní vrstvy ještě nezaschlé omítky krásné biblické a lovecké motivy.

Najdete levitující psy? Kolik vidíte lvů? Kdo první najde probodnutého medvěda? A kance?

Najděte ceduli o Františkovském domě.

3. V jakém slohu byl dům postaven?

Pokračujeme k infocentru, kde si můžete nabrat mapičky a propagační materiály.

Odsud míříme k velké soše a také k dalšímu renesančnímu domu.

Co drží soluňští bratři, známí věrozvěstci, v ruce? Také jste to někdy drželi? A co to bylo? :)

Podívejte se Metodějovi (nebo Cyrilovi) na ruku, kterou ukazuje na knihu.

4. Jak se nazývá prst, kterým tak činí?

Tak trochu jsme vám napověděli, že?

Kdo první najde na soše dábla? To koukáte, co? Že jste si ho vůbec nevšimli?

Najděte nedaleko další známou renesanční stavbu.

Černý dům se sgrafitovou výzdobou pochází z roku 1619. Za to, jak vypadá, může bohatý třebečský měšťan Jan Rábl, který byl mydlářským mistrem.

Kdo by snad hádal, že mydláři vyráběli mýdla, nemýlil by se. Smíchali třeba oleje a vonné esence a směs nalili do formiček, kde ztuhla do kostek nebo různých tvarů. Přestože si naši na nějaké omývání zrovna nepotrpěli, podle domu soudíme, že se touto prací tehdy dalo zbohatnout. Což už dnes neplatí, i když se všichni mydlíme jako o život.

Dům mydlář zakoupil v první polovině 17. století a přední stěnu nechal ozdobit sgrafity. Bytosti, které jsou na fasádě nakreslené (či spíše vyškrábané), představují lidské ctnosti – lásku, víru, naději, spravedlnost, rozum a slávu.

Najdete je? Která je která? A která je vám nejvíce podobná?

Na fasádě vydržely „ctnosti“ až do roku 1862, kdy je nechal nový majitel zabílit. Naštěstí zůstaly pod přemalbou pěkně schované, takže je mohli po 65 letech odborníci v roce 1927 zase opatrně odkrýt. To už byl dům v majetku židovských obchodníků. Kvůli jejich obchodu s textilem se tam ještě dlouho říkalo U Taussigů.

Jaké zvíře skáče ve střední části domu?

Jdeme ke svatostánku, a to ulicí Přerovského.

Gotický **kostel svatého Martina**, který v minulosti prošel výraznou barokní úpravou, byl doplněn samostatnou gotickou městskou věží. Právě na ní jsou největší hodiny v republice! Každý ciferník má průměr 5,5 metru. Vidíte je?

Celý kostel obejdeme tak, že ho budeme mít po levici. Cestou potkáte šípy prošpikovaného svatého Šebestiána. Šípy počítat nebudeme, ale zkuste na soše najít znak města a také pána, co dělá: „Óóó.“

Co má pán na hlavě?

5. Jak se říká bytosti, která na soše drží zlatou ratolest?

Věž je dominantou města a jejích 75 metrů výšky vám nabídne jedinečný výhled. Při výstupu překonáte *pět poschodí se 162 schody*. Původně vznikla jako součást opevnění města po roce 1335. V historii několikrát vyhořela, naposledy při velkém požáru v roce 1822. Ustála i vichřice. Ba dokonce snahy vojáků Matyáše Korvína, který si usmyslel, že pošle věž k zemi. Vojáci kopali, tlačili, zase kopali... Ale nic. Základy byly tak pevné, že věž stojí dodnes.

V úrovni ochozu se nachází byt, ve kterém bydleli hlásný, trubač a poté i věžník. (Nikoli všichni najednou!) Měli za úkol ohlašovat pravidelný čas. Podle pověsti se však v Třebíči troubilo pouze do tří stran. Proč tomu tak bylo?

Jednomu kostelnímu hlásnému stále vrtalo hlavou, proč se z městské věže troubí do tří stran a na čtvrtou se troubit nesmí. Kdykoli odtroubil, zastavil se a zahleděl zakázaným směrem – ke hřbitovu. Jedné noci nasadil troubu k ústům a i přes zákaz ke hřbitovu zatroubil. Jakmile odezněl táhlý tón, zčistajasna se před ním objevil kostlivec a z každé strany odvážlivci ušetřil takový pohlavek, až mu trouba z pusy vypadla. Potom kostlivec zaklapal zbylými zuby a varovně pronesl: „Ještě jednou zkusíš rušit mrtvým jejich věčný spánek – a bude to tvá poslední hodinka!“ Jak se kostlivec objevil, tak zmizel. Nešťastný trubač si vzal kostlivcova slova k srdci a na troubení ke hřbitovu už nikdy ani nepomyslel. Odvahu zkusit to už neměli ani jeho následovníci.

Ve zvonici pod bytem jsou umístěny památné zvony. Dva z nich se zachovaly z bývalého bratrského sboru na Jejkově. Třetí, který se jmenuje Svatopluk, sloužil ke zvonění jinověrcům. (Tedy nekatolíkům. Těm, kdo nevěří vůbec ničemu, se zjevně nezvonilo...)

Postavte se nyní před věž tak, abyste před sebou měli věž s před ní stojícím křížem s Ježíšem.

Kolik oken napočítáte?

Kdo najde žlutý dům s kamenným vousatým pánem?

Obešli jsme celý kostel, takže si ho můžeme odškrtnout. Vstoupíme do Soukupovy ulice. Jdeme ale jen pár desítek metrů. U sochy svatého Václava odbočíme a vrátíme se na náměstí.

Najdete také na této soše znak města?

Vy jste ale šikovné děti!

Na náměstí objevte ještěrku a pro štěstí se dotkněte její hlavičky. Leze si po žulové lavičce u fontány. Moc by nás zajímalo, jestli má odendávací ocásek. Jak totiž určitě víte, některým ještěrkám, když jim někdo utrhne nebo ukousne ocásek, po čase doroste nový. Obvykle ale není tak dokonalý jako ten původní. Tady ale žádné ukusování nezkoušejte, přišli byste o zuby.

Je nám jasné, že ještěrka je to, co si budete z tohoto výletu pamatovat nejvíce. A pak ještě panáčka na komíně. Toho vám ukážeme asi za 15 minut.

Odbočíme doprava a mineme Čapkův dům. Jsme v ulici, která se nazývá **Jejkovská brána**. To je už druhá, která má v názvu bránu. Přitom tady žádná není! Která byla ta první? Vzpomenete si?

Přímo na náměstí byly kdysi dvě brány. Západní jihlavská byla zbořena roku 1868, východní Jejkovská o 30 let později. Příjezd do města od jihu hlídala Vídeňská brána. Ta byla zbořena jako první už roku 1844.

Odbočíme doleva, přejdeme most a podíváme se nad sebe. Ano, na tu vyhlídku polezeme.

Jak na to? Vyrazíme doprava, do Kočičiny, podél přítoku Jihlavy vzhůru. Hned první uličkou odbočíme doleva a vyšplháme na vyhlídku.

Kamenná **Masarykova vyhlídka** byla na návrší Hrádek postavena v roce 1930 Okrašlovacím spolkem při příležitosti 80. narozenin prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Kdo chce zažít krásné životní výhledy, musí sem. Bazilika i kostel a náměstí bude mít jako na dlani. A také komín. Za pár minut na něm budeme hledat železného panáčka.

Prohlédněte si bustu s T. G. M a najděte dva letopočty.

6. Opište třetí číslici prvního letopočtu.

Od vyhlídky si ještě chvilku zastoupáme až ke kruhové baště.

Z městských hradeb zde zůstaly zachovány jen menší části. Původně dvoupatrová kruhová kamenná věž se střílnami byla obehnána příkopem. Představte si, jak před stovkami let vypadal. Pomůžeme vám i obrázek na naučném panelu.

Nedaleká kamenná mohyla byla zbudována v roce 1924 jako připomínka 500 let od smrti Jana Žižky z Trocnova. Byla postavena na místě, kde měl Žižka v roce 1423 při obléhání benediktinského kláštera svůj vojenský stan. Prý...

Podle staré pověsti totiž přitáhl Žižka se svým vojskem od Přibyslavic k Třebíči, aby dobyl klášter a ztrestal jeho opata, velkého nepřítele husitů. Žižkovi bojovníci se rozložili na Hrádku a kolem rybníka u Kuchyňky. Když se záhy poté do tábora dostavili poslové z východní Moravy s prosbou, aby husité přispěchali na pomoc, Žižka dobývání kláštera zanechal a v čele bojovníků vyrazil na cestu.

Právě od Hrádku je výborný pohled na komín. Když se na něj dobře podíváte, uvidíte železného panáčka. Moc se nám o něm nepodařilo zjistit. Snad jen to, že je maskotem místního hudebního festivalu. Pokud víte více, napište nám na veldo@veldo.cz a my text rádi doplníme.

Od Hrádku pokračujeme po vrcholu kopce a napojíme se na zpevněnou cestu. Výhled je zde nadpozemský. Vidíte krásně celou cestu, kterou jste dnes ušli, a také to, že vám zbývá už jen kousíček.

Je jasné, že město milují také filmaři. V bazilice svatého Prokopa se natáčely třeba snímky *Hlas pro římského krále*, *Jan Hus* a *Markéta Lazarová*. Film *Zádušní oběti* a jeden díl *Četnických humoresek* byl zase z většiny natočen v židovské čtvrti.

Najděte kruhové konstrukce s nápisem Třebíč. Na zemi jsou žulové desky s místními názvy.

Najděte na nich nápis STRÁŽNÁ...

7. Doplněte nápis.

Za veřejným toaletami odbočíme doprava a pěšina nás odvede až k unikátnímu židovskému hřbitovu. Můžete se podívat

dovnitř. Ale potichoučku...

Židovský hřbitov z druhé poloviny 15. století patří mezi největší u nás. Na ploše o rozloze kolem 11 000 m² se nacházejí necelé tři tisíce náhrobků. Nejstarší je z roku 1631. Pohřbeno zde bylo pravděpodobně přes 11 000 zesnulých. Co metr, to nebožtík. (Asi byli menšího vzrůstu...) Důstojný pohřeb obyvatel ghetta obstarávalo takzvané Svaté bratrstvo, jež se staralo o zesulé, nemocné a nejchudší příslušníky obce. Členství v bratrstvu bylo považováno za společenskou poctu. Bez ohledu na majetek či postavení.

I toto smutné místo má svou pověst.

Židovskou obec v Třebíči v polovině 17. století postihl mor. V té době zde prý žil stařec jménem Rafael. Z početné rodiny zůstal naživu jen on sám, již devadesátiletý kmet. Když ani přes rabínovy modlitby smrtelná nemoc neustupovala padalo jí za oběť stále více lidí, utvrdil se Rafael v tom, že Hospodinův hněv utěší jedině lidská oběť. Vydal se tedy jednoho dne na hřbitov a vykopal si tam hrob. Kolem navršíl kameny tak, aby se mohly sesypat. A skutečně! Jakmile si Rafael lehl do jámy, kameny se sesunuly a stařečka pochovaly. Jak pověst vypravuje, mor ustal. Místní Židé Rafaela uctívali jako svatého člověka a přicházeli se poklonit k jeho hrobu, který se nachází v horní části hřbitova na osamělém místě v rohu. Náhrobní kámen je vzadu označen číslem 8. Tento pomník byl obnoven roku 1553. Což není chyba, jenom projev toho, že Židé své roky začali počítat přece jen o něco dříve... Odečtením 4 000 a přičtením 240 dostaneme rok podle našeho kalendáře.

Jaký rok tedy hledáme? A jaký rok je ten letošní?

Vydeme ze hřbitova a podíváme se na zem. U vchodu je z dlažebních kostek sestavena hvězda.

8. Kolik má cípů?

Davidova hvězda je historicky spojena s judaismem a státem Izrael, na jehož vlajce se vyskytuje. Je symbolem souhvězdí, kde lze očekávat Mesiáše a také šesti dní židovského šabatu. Tato hvězda však byla brutálně zneužitá. Ve 30. a 40. letech 20. století nacistická propaganda rozhodla, že jí bude označovat nežádoucí občany.

Od 19. září roku 1941 museli v nacistickém Německu Židé nosit pásku, na které bylo jasným žlutým písmem napsáno JUDE. Nařízení platilo pro všechny Židy starší šesti let. Bylo to znamení hanby, protože Židé byli považováni za nepřátele státu, druhořadé občany nečisté rasy. Jednalo se o další krok v krutém omezování jejich práv. Tragický vrchol přišel s vyhlazovacími tábory, kde zemřelo kolem šesti milionů Židů.

Od hřbitova se ulic **Hrádek** a **Skalní** dostaneme do staré a tajuplné části města. Nebudeme vám vysvětlovat přesnou cestu. Je to dost složité, protože uličky jsou klikaté a tajných průchodů je hodně. Bloumat tu můžete, jak je libo, protože městečko je fakt malinké. Dříve či později dojdete, odkud jste vyšli. My na vás počkáme u Domu Seligmanna Bauera, vedle objektu Zadní synagogy, s expozicí židovské domácnosti v meziválečném období. Nejlepší je jít uličkami Hrádek – V Mezírce a Skalní.

Židovská čtvrť je unikátním souborem 123 dochovaných domů. Patří mezi ně například dvě synagogy, židovské muzeum, budova židovské radnice, rabinátu, dále pak chudobinec, nemocnice a dvě školy. Čtvrť je volně přístupná, a my si ji tak můžeme v klidu prohlédnout.

První písemná zmínka o Židech v Třebíči je z roku 1338. Ale objevovali se zde pravděpodobně již dříve. Na levém břehu řeky Jihlavy postupně vznikla židovská čtvrť a ve 2. polovině 17. století dosáhla největšího rozmachu. V roce 1723 nařídil tehdejší majitel trebíčského panství Jan Josef z Valdštejna výměny domů mezi křesťany a Židy, aby tak vzniklo separované ghetto. Židé tím byli přesunuti do vymezeného prostoru a až do poloviny 19. století odděleni od svých křesťanských sousedů, s nimiž po staletí žili bez větších konfliktů. Ghetto bylo oficiálně zrušeno v roce 1848.

Zrovnoprávnění Židů v druhé polovině 19. století umožnilo jejich stěhování do jiných částí města.

Za 2. světové války byli i trebíčští Židé deportováni do koncentračních táborů. Z téměř 300 židovských obyvatel se vrátilo jen několik osob, které už neměly dostatek energie společenství obnovit. Židovská komunita proto v Třebíči zanikla.

V roce 2003 byla židovská čtvrť společně s židovským hřbitovem zapsána na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Jedná se o jediný doklad židovské kultury mimo území Izraele, který je na tento prestižní seznam zapsaný. Nesmírná hodnota trebíčských památek UNESCO spočívá především v tom, že zde na jediném území vedle sebe po staletí žili křesťané a Židé – dvě odlišná etnika rozdílného náboženství, kultury a tradic –, a to bez větších konfliktů.

V Blahoslavově ulici najdeme turistické a informační centrum a **Zadní synagogu**.

Byla postavena kolem roku 1669. Interiér zdobí výmalba z počátku 18. století, která se řadí k nejkrásnějším barokním výmalbám na Moravě. V sousedství synagogy byl před rokem 1798 vystavěn dům, který byl po rozsáhlé rekonstrukci upraven v židovské muzeum. Dnes je známé jako Dům Seligmanna Bauera.

Můžete si zde domluvit prohlídku židovské čtvrti s průvodcem i možnost navštívení Pamětní síně Antonína Kaliny a expozice *Děti Antonína Kaliny*.

Expozice v Domě Seligmanna Bauera představuje život tradiční židovské rodiny a fungování její domácnosti.

V expozici se nacházejí židovský obchod, ukázka židovského bydlení s místem, kde vařili majitelé obchodu, dále historický vstup na ženskou galerii synagogy a moderní přednáškové prostory.

Zastavte se u naučné tabule s malovanou mapou města a názvem *PO STOPÁCH OPATŮ A RABÍNŮ*.

Najděte na mapě, kde jste, a prstíkem ukažte trasu, kterou dnes procházíme.

Podívejte se do levého dolního rohu. Jak se jmenuje ulice u řeky?

9. Doplňte: Vítězslava

Od synagogy sejděte o ulici níže. Jmenuje se L. Pokorného a měla by vás dovést až na náměstí k další synagoze.

Všimněte si, jak je tato čtvrť neuvěřitelně hustě zastavěná. Židé v minulosti nesměli rozšiřovat území svého města, a tak museli využít každý centimetr čtvereční. Vedlo to k vytvoření jedinečné architektury. Uvidíte zde domy, které nemají vlastní schodiště, protože jsou propojeny se sousedními budovami. Nebo domy, které jsou postaveny nad ulicí v podobě klenutých průchodů. Ulice jsou zde velmi úzké a klikaté, což dříve sloužilo i k lepší obraně a ochraně soukromí.

Najdete trumpetu?

Ještě vás upozorníme na průchod domem nalevo. Určitě si ho vyzkoušejte. Ale hlavně na dům čp. 58 s deskou, která připomíná Antonína Kalinu. Kdo to byl? Vzácný muž...

Antonín Kalina byl obuvník a politický vězeň z Třebíče, který se proslavil jako hrdina druhé světové války. Narodil se v roce 1902 do chudé rodiny a vyučil se ševcovskému řemeslu. Kvůli své politické aktivitě byl hned v první den války – 1. září 1939 – zatčen nacisty a deportován do koncentračních táborů. Nejdříve do Dachau a poté do Buchenwaldu.

V Buchenwaldu se mu podařil naprosto výjimečný čin: Jako vězeňský samosprávce dětského bloku číslo 66 zachránil před jistou smrtí více než 900 převážně židovských chlapců. Kalina využíval svého postavení a znalosti němčiny k tomu, aby děti chránil. Se spolupracovníky falšoval vězeňské záznamy, měnil dětem jména a národnosti, aby na ně ve frontě na smrt nedošla řada. Na dveře bloku nechal například umístit varování před nálezem tyfem, aby se tam dozorcí SS báli vstoupit.

Po válce se Antonín Kalina vrátil do vlasti a žil skromně v Praze. O svých hrdinských skutcích téměř nemluvil, takže jeho příběh zůstal dlouhá desetiletí veřejnosti neznámý. Podrobnosti o jeho odvaze se začaly šířit teprve po jeho smrti v roce 1990, a to díky iniciativě zachráněných dětí. Které už byly tou dobou samozřejmě dlouho dospělé. V roce 2012 mu byl v Izraeli udělen titul Spravedlivý mezi národy a v roce 2014 obdržel od prezidenta České republiky státní vyznamenání – medaili Za zásluhy in memoriam.

Zjistěte z cedulky, ve kterém měsíci se pan Kalina narodil.

10. Napište název měsíce.

Odbočíme do ulice napravo a ocitneme se u **Přední synagogy**. Byla postavena v letech 1639 až 1642. Protože převyšovala okolní domy, byla v polovině 18. století o patro snížena. Stavbu postihly dva požáry, a to v letech 1759 a 1821. Teprve po opravách pravděpodobně získala dnešní podobu s gotizujícími okny a lomenými oblouky. Během války sloužila jako skladiště. V 50. letech 20. století byla prodána Církvi československé husitské, což je docela zajímavé.

Najděte pár metrů od synagogy (roh domu, kde sídlí Vege bistro, vedle rabinátu) v omítce vyrytou zvláštní postavu. Kdo si myslíte, že to je? Bu bu bu! Že by duch zapomenutého trpaslíka? Co vás napadá?

Jak se vám tady líbí? Podle nás je to nejhezčí část dnešního výletu. Připomíná nám to tu Stínadla, o kterých psal známý český spisovatel Jaroslav Foglar. *Pokud však chcete zažít pravá Stínadla a potkat opravdové Vonty a projít tajemnou Řásnovkou, musíte na jiný náš výlet s tajenkou – na ten pražský! :)*

Jsme na konci trasy. Jen kousíček odsud už je zámek, u kterého náš výlet začínal.

Z tajenky na nás kouká zvláštní slovo. Copak asi znamená?

To byste neuhodli! Takhle se říká sladkým koláčkům ve tvaru trojúhelníku, které se pečou hlavně o svátku Purim. Jde o tradiční židovské pečivo. Nejčastěji je plněné mákem, povidly, ořechy nebo datlemi. Název v překladu znamená Hamanovy uši nebo Hamanovy kapsy. Podle legendy tento tvar připomíná klobouk nebo uši zlého rádce Hamana, kterého se židovskému národu podařilo přelstít. V Třebíči se tyto koláčky dodnes pečou při různých slavnostech nebo je můžete ochutnat v místních kavárnách v židovské čtvrti jako připomínku starých tradic. Využijte nabídky kavárny či pekárna Vrátko, kterou jste potkali při své cestě do cíle na ul. L. Pokorného.

Máte vyluštno. Děkujeme, že jste s námi šli, a hlavně hodně děkujeme Městu Třebíč za pomoc s výletem a jeho poskytnutí všem výletníkům ZDARMA.

Doufáme, že se vám dnešní výlet s tajenkou líbil, přejeme šťastnou cestu domů a těšíme se zase někdy na našich tajenkových trasách na viděnou! ☺

V textu byly použity mj. texty z webových stránek: Pověsti a pohádky zemí Koruny české, www.kudyznudy.cz, www.pohadkozem.cz, <https://pamatkovykatalog.cz>, <https://www.visittrebic.eu/>, <https://www.regiontourist.cz>, www.kudyznudy.cz ...

